

LINÓMETSZETEK ÉS ARANYKARIKÁK

Magyarország gyermekszemmel

MI AZ A POSZTMODERN PEDAGÓGIA? Nem tudom. Talán az üzemszerűen elképzelt pedagógia vége. Amikor nem hisszük már többé, hogy lehetséges egy olyan hatékony oktatás, melynek segítségével minden korábbinál jobban minden korábbinál több gyereket tanítunk meg minden korábbinál több ismeretre. Talán az a posztmodern pedagógia – s egy példát mesélnék el most –, amikor Szávai István szolnoki rajztanár a nyolcvanas évek közepétől mindenféle esztelen vállalkozásokba fogott a diákjaival. Végigolvasták és végigmetszették rajzórán és rajzórán kívül a *Kalevalát*, *Kiss Anna* verseit. A *János vitézt*. Aztán nekiálltak linóban kimetszeni nyaranként képeslapon Magyarország összes megyéje összes települését. Tizenkettedik éve dolgoznak rajta diákok százai. Szávai ezekkel a programjaival tönkretett minden tantervet, megszegett minden szabályt, megsértett minden logikát és hierarchiát, értelmetlenné tett minden korszerű pedagógiát, bebizonyította, hogy az az egyetlen valódi mozgatóere-

je a pedagógiai történetnek, ami a tanárban van. Ami a tanár.

A METSZŐK LOGIKÁJA •

Nézzünk egy jelenetet. A szlovák határtól néhány kilométerre, az Aggteleki Nemzeti Park lábánál, Szögligeten vagyunk, az általános iskolában augusztus hetedikén délelőtt fél tizenegy tájban. Ragyogó nyári nap, az iskola félig festve, vödörök és korongecsetek a bejáratnál. Az előtérben vagy harminc gyerek. Akik azért jöttek, hogy részt vegyenek Szávai tanár úr metszőkörének „kihelyezett” foglalkozásán, és valami szép kis rajzukat kimetsszék, majd a szolnokiak azt otthon sokszorosítsák, akár több száz példányban is. Elkészültek az első dúcok. A tanár úr befestékezi a hengert, aztán a hengerrel a dúcot, majd a dúcot a földre teszi, szép gondosan ráhelyezi a papírt, lekapja a szandálját, és máris a sarkain topog rajta. Közben megállás nélkül magyarázza, hogy mit miért tesz. Képzeljük magunk elé ezt a negyvenkilenc éves

férfit rövidnadrágban, metszőkörös pólóban, barna, fésületlen hajjal, recsegő, barátságos, kissé éneklő hangsúlyokkal, ügyetlen gesztusokkal, állandó mozgásban, sokféle figyelme, körülötte negyedikes-ötödikes kisdíjak tolongnak. A szandálját veszi le. Arcán semmi átszellemültség, amúgy sem egy átszellemült arc, inkább némi gunyorosság rajta, nevetése, mosolya kissé csikorgó. Csúfolódós, csipkelődős, önmagával is. Mindent tud a rajztanításról, amit idehaza tudni lehet róla. És most táncot jár a sarkával egy képeslapnyi helyen, szépen koreografált mozdulatokkal. Majd egy pillanattal később kész az első próbanyomat, egy szép ívből, tán egy töronyte-többől kinyúló kereszt, egyszerű munka, az asztalra kerül száradni. Az alkotót nehezen, egy-két folt után lehet csak meggyőzni arról, hogy óvatosan vegye kézbe a művét. Szorongatná, nézegetné, dicsekedne vele. Amúgy nincs ünneplés, mert máris jön a következő préselés. Aztán amikor a tanár úr átadja a nyomtatást, visszatér a még metsző húsz gyerek húsz problémájához. Tiszta örültek háza ez, nincs egyetlen nyugodt, kiegyensúlyozott, kerek pillanat. De a metszetek néhány hét múlva elkészülnek Szolnokon, majd elküldik őket Szögligetre, ahol kikerülnek a falra. Bizonyítékául annak, hogy ez a viharos délelőtt alkotóvá avatott itt egy csapat kislányt és kislányt, akik maguk sem tudják, értik, mi vezette a kezüket azokkal a házilag barkácsolt kis vésőkkel. Hogy is születtek ezek a kedves kis metszetek barátokról, mesefigurákról, a templomról, az iskoláról, házakról. Én azt gondolom, Szávai István akaratára, hite (tudása, elszántsága, örültsége, gondossága, gondatlansága, bölcsessége, hibbantsága, hitetlensége) mozgatótt mindent ezen a délelőttön. Ha valaki mindazt lemásolná, amit Szávai tud, nem menne vele semmire. Ő ugyan arról ábrándozik, hogy lesznek követői ennek a programnak, de nem lesznek. Ha valaki beleszeret abba, amit Szávai művel, és folytatja, csak akkor jut vele valamire, ha önmagát adja, ha elfeledkezik Szávairól. Ahogy ő maga is mindent megtanult, amihez hozzáfért, amire ideje volt. Hivatkozik folyton filozófusokra is meg jeles kollégáira is, de mégis csak személyisége adott formát pedagógiájának.

Magyarország összes településéről készíteni diákokkal egy-két linómetszetet, melyek aztán képeslappként sokszorosíthatók is, azt gondolhatnánk, hogy ez valami nagy nekibuzdulásból, lelkesültségből, pénzből, pályázatból született ötlet. Pedig egyáltalán

NAPLÓRÉSZLET

130 kilométer... Végre-alahára tényleg elindulunk, és utak, gát, utak, tanyák. Nem sokáig. Tizenöt kilométer után robbanás: defekt. Miért pont én? A közelben semmi, csak távolabb pár falu, de ki szerel ott biciklit? A fiúk gyorsan nekifognak, leszedik a gumit, nevetünk és nevetünk. Én már könnyezek a nevetéstől. A lyuk. Ekkora lyukat nem szokás befoltozni!? Mit tehetnénk, a fiúk befoltozzák. És gátak, gátak. Zoli mesél fűről, fáról, bogáncsról, madarakról. A defektes gumin újabb foltozás. Aztán amikor már

semmi folt nem segít, a Farkas fivérek gyógyító keze: elkötik a lyukas részt a gumiból, a kerék kicsit „huplis”, de mit számít az? Az egyik faluban kapunk belsejt meg külsőt is, igaz, még szovjet szabvány, de felerőltetjük egy fa alatt, közben kajálunk, a szúnyogok meg minket esznek. És faljuk a kilométereket. „Gyerekek, már csak hatvan!”

Tisza-tó, strand. Akik előrementek, itt vártak be minket. Nem sokan fürdenek, örülünk, hogy élünk, még sok van előttünk. Nagyon sok.

Megyünk tovább, a lábaim már nem bírják, csak az akarat hajt, meg a szeretet, néha már azok sem, meg kell állni. Út menti alma- és szilvafák. „Ez nem lopás, ugye?”

Utolsó húsz kilométer. A nap már lement. Néha halálfélelmem van. „Margit, gyere lejjebb kérlek, az autósok nem látnak bennünket, nincs lámpánk!”

Megérkezünk. Úgy érzem, reggel nem fogok tudni megmozdulni. Az este egész kellemes végül. Vacsora, beszélgetés.

Nyolckor már fennvagyunk. Kellemes meglepetés: mozognak a lábaim. Csak aztán jövök rá, nem a lábam, hanem az egész testem van ki. Reggeli után visszadőlök, alvás délig, enyhe lelkiismeret-furdalás, milyen metszőkörös az ilyen? De edzés nélkül, gyenge lábakon, hát ilyen! Mi visz itt tovább, mi visz itt előre?

Ha lépésről lépésre, faluról-falura végeláthatatlan is az út, mégis én vagyok az, ki egyre mélyebbre jut valamibe, vagy épp most evickél ki valamiből?

A helybeliekkel a többiek foglalkoznak, a linómetszésbe már én is bekacsolodom, a diákok és a tanárok mind egyek, szép metszetek készülnek.

Benedek Katalin

nem. Egy nyári biciklitúra során, ahol a rajzolás, metszés is szokásban volt, Zagyvárékason valaki a gyerekek közül képeslapot akart venni a faluról. Nem volt. Nekik viszont voltak metszeteik, melyek lehetnének akár épp képeslapméretűek is. És biztosan tetszene a helybelieknek is. Sőt, talán maguk is készítenének metszeteket, némi segítséggel. Ebből aztán nagy terv lett, évek során csiszoló részletekkel.

A soron következő megye iskoláiba levél megy, hogy van-e kedvük részt venni az akcióban. Ha akarnak önállóan metszeni, akkor megy a metszőkészet, a *Metsszünk együtt* kis tanácsadó könyvecskével. És a meghívó a nagy közös nyári megyei metszőtúrán való részvételre. Ez a legritkább, az önálló vállalkozói kedv. A leggyakoribb, hogy semmiféle válasz nem érkezik. Az együttműködés szokásos változata, hogy az iskola egy rajzó-metsző foglalkozásra tart igényt, cserébe pedig étkezést ad a foglalkoztatóknak, esetleg egy nagyobb csoportnak ingyenszállást. Közben kialakul a nyári túrán résztvevők köre, akik többsége a metszőkör veteránjai közül kerül ki. Fizikai állóképesség, felkészültség szerint csoportokba osztódnak. Aztán elkészülnek az útvonaltervek szállásokkal, foglalkozásokkal, napi kiscsoportos metszőprogramokkal, a települések neveivel és a teljesítendő kilométer adatokkal. A kezdőknek próbatúra szerveződik, a törzsgárda előkészíti a felszerelést, anyagokat. Mindenki maga gondoskodik a bicikliről, de egymás biciklijével is törődnek, hiszen az állóképesség és a jármű üzemképessége egyaránt közös érdek.

NÖTT AZ ÁTLAGÉLETKOR •

„Reggel felcsatoljuk a kerékpárra a táskát, hálósákokat, elindulunk hármával az utakon. Sokat töprengtünk, el lehet-e engedni három nyolcadikos gyereket egy térképpel hatvan kilométeres kerekezésre, de hát nem kerekeztünk-e hasonló távokat magunk is ilyen idős korunkban minden felkészítés nélkül egy-egy vadvízi fürdésért. Belevágtunk, és eddig még nem kellett megbánjuk. A jól felkészített gyerekek nem tévednek el, nem szenvednek balesetet.

Átgurulunk néhány falun, városban, megállunk valahol, ahol már várnak ránk a helybeli gyerekek. Közös rajzolás, metszés, beszélgetések. Lenyomtatjuk az elkészült dúcokat, aztán hajtunk tovább. Este mindenféle játékok jönnek, melyeket a kis ötödikestől a matematikusnak készülő egyetemistáig mindenki egyenlő eséllyel és kedvvel játszik, majd a lámpaoltás után középkori lovagregények, Stanislaw Lem kibernetikus meséi, Esterházy, Mészöly vagy Szerb Antal történetei altatnak el bennünket a tornateremben leterített hálósákokon. Másnap pihenő, lehet a félbema-

radt metszések folytatni, kirajzunk a biciklivel egy völgyben rejtett tengerszemben fürdeni, nagy métameccset rendezünk vagy kószálunk egyet a városban, ahogy kedvünk tartja. És persze a nagy találkozások. Kuporgunk *Kurtág György* szobájában a székeken, szőnyegen, már vége a négykezeseknek, beszélgetni kellene, de ki tud ilyenkor megszólalni! Aztán csak elindul a beszélgetés, ami ugyanolyan fontos, mint a képcsinalás. Túránkon nemcsak tájakat, templomokat, épületeket fedezünk föl magunknak, hanem embereket is; szépséget és életmin-tát egyaránt.” (Szávai István)

Beszélgetünk este a csapattal az egyik tanteremben. Kis melankólia a gesztusokban. Mintha most egy kicsit kifáradt volna a nagy vállalkozás. Az apróságokat, feleségeket és széplelkű, de nem metsző útitársakat is beleszámolva a huszonkilences létszám fele a korábbiaknak, és feltűnően magas az átlagéletkor. A metszőkör már nem bázisa a túrának, inkább társasági együttlét, mint munka, a tanár úr sem általános iskolában dolgozik már második éve, művészeti iskolás csoportjából pedig egyszerűen nem akadt biciklizni, szenvedni, játszani, alkotni, lemondani egyszerre kész tanítványa. Meg az idej túra nem is az igazi. Először fordul elő, hogy egy megyébe másodszer is el kell menni. A megmaradt feladat azonban már nem olyan izgalmas. És különben is, így megfogyva az is jobban fáj, hogy ez a metszőtúra nem tudott országos kezdeményezéssé átalakulni. Nem bírt életre kelni másutt, önállóan, helyi igények, helyi adottságok szerint. Hiszen akkor akár egy-két nyár alatt elkészülhetett volna a nagy tabló, ami most így, a második borsodi túra felől nézve nagyon messze van. Nem volt erő és idő igazán a képeslapok sokszorosítására és az árusítás megszervezésére sem. Sok száz példány fogyott már el vásárokon, kiállításokon, iskolákban, egy-két helyi postán. Legutóbb Kapolcson arat-

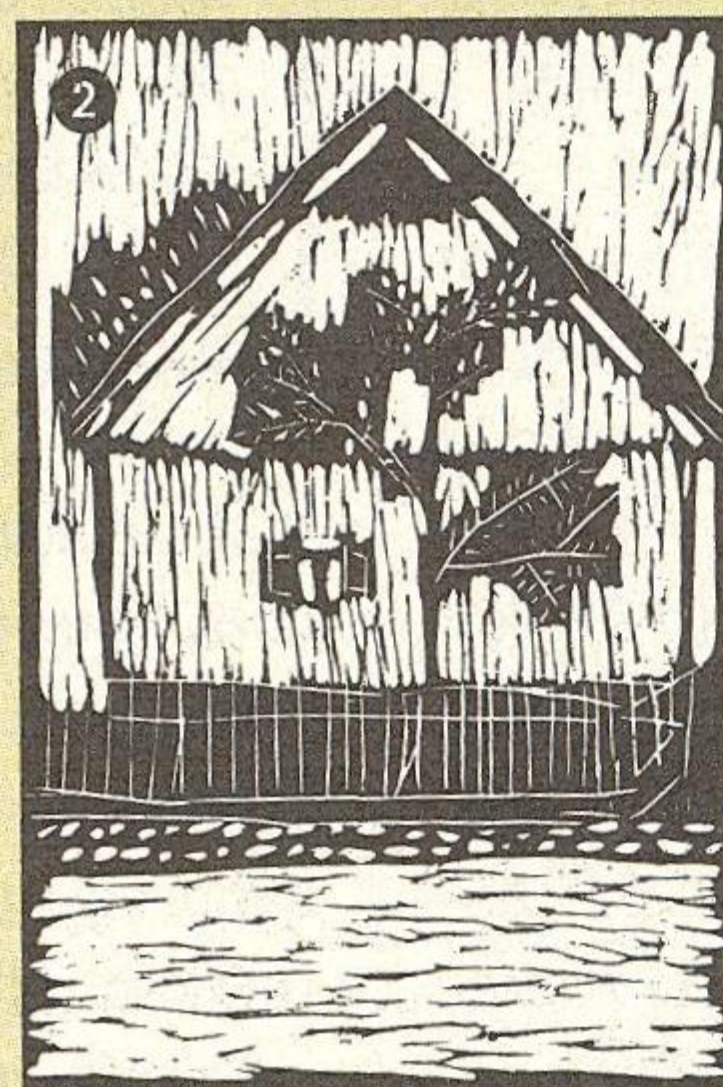
tak sikert képeslapjaikkal, játékaikkal, metszőfoglalkozásaikkal a szolnokiak, a túrával egy időben. (Ami megint csak a létszámot apasztotta amúgy.) De a nagy ábránd, hogy egy jó rajzóra – összes következményeit is beleértve – megfor-gatja a világot, vagy legalábbis segít újraalapozni a magyar iskola szellemi épületét, nem nagyon látszik beteljesedni. Nem lesz beteljesíthető.

Ilyesfélével kezdi a beszélgetést Szávai, hogyan is kellene a jövőre soron következő Komárom megyét jobban mozgósítani, iskolákat, kollégákat, diákokat, közösségeket, hogy szinte ne is kelljen csapat, de azért nagy csapatot is gyűjteni, hogyan is, kiből is. Hiszen a régiek már majd mind felnőttek, toborozni meg olyan nehéz.

Én meg arról faggatom az összegyűlteket, hogy kinek mire való ez a túra. Miért jön ide évről évre, miért éri meg neki ez a sok kényelmetlenség, katonás rendezettség, áldozatos önfegyelem, természetes önzésük állandó gyötretése. Mindaz, amitől kissé elszoktunk már. Cipelni tíz napon át egy nagy, főzésre, vízmelegítésre szolgáló fazekat a csomag tetején. Kimetszeni ügyetlen kisfiúk és kislányok dúcain a finomabb vonalakat, a kényesebb részeket. Hajnalban kelni, lehúzni egyszerre nyolcvan-száz kilométert jelentős csomaggal. Teljesíteni egy nagy tervet, amitől maga Szávai sem hatódik meg, nincs aranyos keretbe foglalva, nagyon praktikus itt minden, ha kicsit keveredik is a költészettel.

A válaszoktól, egymást hallgatva, alighanem maguk is megilletődnek. Mert amúgy nem nagyon ideologizálók. Szűkszavúak inkább. Önma-gukkal viaskodók. Egy ilyen provokatív kérdésre derül ki, mondják ki szavakkal talán először, hogy bizony, akár-hogy cifrázzuk és részletez-zük, egymásért vannak itt, az

együttműködésben termő szeretetért, fura hangulatokért, a nehéz győzelmekből fakadó finom örömeikért. Lovagok ők, ahogy Szávai ►►

1 Petrik Éva, Mezőkövesd (14 éves) 2 Kíó Viktória, Mezőkövesd (14 éves)
3 Berceli Gergely, Szögliget címere (12 éves) 4 Burinda Bence, Az unokatestvérem emlékezetből (12 éves)

mondja, kalandokat kapnak itt jó nagy adaggal, komoly, nehéz kalandokat, mert minden túra fölér egy győztes lovagi tornával. És nincs itt egyetlen mesterséges akadály sem. És soha senki nem kerül alulra, ha csak maga előtt nem, de arra is van itt mindig segítség.

Azt mondja egyikük, kicsit rejtélyesen, hogy neki két arca van: odakint más, mint idebent, nem ismernék rá. Nem gonosz, inkább talán vad. Igen, van egy tábori mimikri, itt szelídnek kell lenni, szelídnek és elfogadónak. Ha öregebb vagy és többet tudsz, annál inkább. Ez a túra egy nagyon intenzív nevelő tanfolyam. Azt ígéri, hogy jobban érzékeled majd önmagad és a másikat.

A metszetek látásra gyakorolt különös hatásáról többen is beszéltek. Hogy képzeletben is képeket metszenek ki a tájból, a városképből, mindennapi látványokból.

Tibor önvallomása következik. Mintha már készült volna rá, mintha már várta volna a kérdést. Olyan erős érzelmi töltése volt az előadásának, hogy nem lehetett elfelejtenem, összekevernem a többiekével. Amikor alsós volt, és először járt a rajzteremben, valami filmvetítés miatt, elbűvölve nézte a rengeteg polcot, hogy mi minden nagyszerű dolog vár itt rá, majd ha ő is felsős lesz. Micsoda vagány dolog lehet a Pista bánál dolgozni. Aztán felsősként nagyon igyekezett, hogy felhívja magára a tanbá figyelmét. Járt a metszőkörbe is. Tavasz volt, amikor a tanár úr egyszer csak odaszólt hanyagul, hogy Tibi, volna-e kedved jönni metszőtúrára. ő meg zavartan bólogatott, holott már várta ezt a kérdést. Reménykedett, hogy el fog hangzani. Aztán a várakozás hónapjai következtek. Még négy hónap a túráig, még három, még negyvenöt nap, még kettő. Minden perc tele

KIRAJZÁS 2001

...Közöttünk és az örök kiindulópontnak számító Szolnok között jelenleg úgy kétszázötven kilométer van, ha úgy vesszük, a fél ország. A fél haza! Körülbelül ennyi lett eleddig körbekarikázva is. Körül és belül. Ami születik eközben, mégsem karikatúra... Nem ment minden könnyen. Defekt, rosszkezd, ilyenek, és néha tényleg csak kikötöttünk ott, ahol, sőt sokkal inkább kilyukadtunk valahol... Ha úton vagyunk, mindig eszembe jut: úgy kéne élni, mint ahogy a szél jár, mindenütt idegenül, s mégis otthonosan. Vendégként, eltévedhetetlenül. Vonulunk végig városokon – ahol menten megrezdül valami abban a monoton állandóságban, amint szelet kavarrunk(!) kerekeinkkel – falvakon, amiknek sokféle több közük van még a meséhez, mint a valósághoz... Megszállunk egy-egy iskolát, ahol többnyire szó szerint is megszállunk, és együtt hortyog, szuszog, harákol a tornaterem linóleumán (!) az egész megfáradt had... Ez a magától értetődő édes tetszőlegesség, ennek nap nap utáni megtapasztalása! Persze tanár urunk az esetlegesség puha anyagába valamiféle medret vág mindig, amiben megindul zajlani a sors, és sodor magával faluról falura, városról városra... Tavalyi borsodi barangolásunkkor Felsődobozán, az iskola falán akadtunk egy márványba vésett mondatra Marcus Aureliustól: „Az emberek egymásért születtek, tanítsd vagy törd hát őket.” Talán mert éppen úton voltunk, egy csapásra magunkra, a metszőkör mibenlétére ismertem a császári intelemenben...

Técsi Zoltán

volt izgalommal. És jött az első út. Elszánt volt, hogy megfeleljen, hogy elfogadják a nagyok, akik úgy tudtak mindent, olyan nagyszerűek és magabiztosak voltak. Amikor nagyon egyedül volt, felidézte magában a régi túrákat, elképzelte a következőket, és nem volt már magányos. A metszeteket, amiket készített, el tudja mesélni. Nemcsak azt, ami rajtuk van, ami látható, a falakat, a formákat és a díszeket, hanem azt is, ami láthatatlan maradt. Minden metszet egy film, egy történet, sok-sok arc, hangulat, szavak, beszélgetések. A metszeteiből épp most volt kiállítás. Az elsőtől a legutóbbiakig. A metszés az élete részévé vált. Ahogy az ügyetlen kisfiúból komoly metsző lett. Ez egy élettörténet. Egy élet lényegi metszete. (Tibor különben a nemzetvédelmi egyetem harmadéves hallgatója.)

ÚTI PEDAGÓGIA •

Együtt bicikliztem a hazafelé tartó csapattal Szögligettől Miskolcig. Szávai ébresztett, olyan mulatságos volt, az előtérben aludt. Bent melege volt, kint meg fázott. Így került aztán a küszöbre. Én meg azt gondoltam közben, hogy ezek az alvók az övéi. Az ő álmutkat vigyázza. Hiába nevetne gúnyosan érzégtől, mert nevetne, nekem meg az volt mulatságos, ahogy vonult ki a hálósákjával és a tábori szivacsával.

Mire lementem a földszintre, már kész volt a tea, reggelizett a csapat. Méz, májkrém, lekvár, turistaszalámi, gulyáskrém, kockasajt, Piros Arany, tej volt az étrend, mint egy évtizede minden reggel. Mindenki határozott és gyors, én körülményeskednék, szöszölnék, de nincs idő, fél nyolckor már úton voltunk. Tíz felé, épp a hőség előtt Miskolcra érve már hálás voltam a gyors tempóért. Jó volt csendben, elszántan húzni a sorban.

Nem tudom, hová teker a csapat, nem tudom, tovább fogynak-e jövőre, vagy nő-e majd a létszám, nem tudom, végeznek-e egyszerre Komárom megyével, s eljutnak-e majd Somogyba meg Zalába is. Nem tudom, mikor fedezi fel az ország, hogy itt játszásdíjből egy szép kis ezredfordulós emlékmű készül a számára, ércnél, filmeknél maradandóbb, linóba, lélekbe van metszve, nincs rajta egyetlen grammnyi máz, egyetlen árnyalatnyi póz, egyetlen szögletnyi szertartásosság sem. Csak egy tanár és diákjai önmagukat kereső megszállottsága. Nem tudom, árulják-e majd minden jobb helyen a szolnoki képeslapokat. Nem tudom, lesz-e valaha is mozgalommá az önismeret, szépségeinek közös leltárba vétele. Akárhogy lesz, Szávai akkor is ott biciklizik majd ezeken az utakon a diákjaival, egy év múlva és negyven év múlva is, Edelény és Szendrő, Rudabánya és Gönc, Mikebuda és Üllő között, eltévesztve néha az irányt, olykor tanácstalanul megtorpanva, kissé megkopott tengelycsapággal, térdekkkel, árokpartról fölkapkodott körtékkel. Mert lennie kell olyan pedagógiának, amelyik az útról szól, amelyik az úton tenyész, él, hat, születik, működik. Mert nincs most állomás, ahová megérkezhetnénk, nincs ég, akihez fohászkozhatnánk, nincs föld, amire támaszkodhatnánk, mindez egybeolvadt, eltűnt, elillant előlünk ebben a véget érni nem akaró, forró, harmadik évezredbeli nyárban, csak a szívünk ritmusa zakatol, hajt bennünket.

Egy geológus-régész-barlangkutató csapat bronzkori aranykarikákat talált a szögligeti Julcsa-barlangban, épp azokban a napokban, amikor mi is ott jártunk. Hogy ez az aranylelet miféle jelentéssel bír, milyen üzenete van, nem tudom, de hogy valamit sugall, valami jót, abban azért reménykedem.

Takács Géza

HIRDETÉS

**A PÁZMÁNY PÉTER
KATOLIKUS EGYETEM**

BÖLCÉSZETTUDOMÁNYI KAR

továbbképzési és pályázati iroda

felvételt hirdet az alábbi képzésre:

Európa-tanulmányok

posztgraduális képzés

A képzés díja: kb. 90 000 Ft/félév

Jelentkezési határidő: augusztus 21.

A képzés Budapesten lesz. Jelentkezési lapok a továbbképzési és pályázati irodán Tirner Gabriellától, a gtirner@btk.ppke.hu e-mail-címen, illetve telefonon a 26/577-026-os vagy a 26/375-375/2026-os számokon kérhetők. További információk a kar honlapján: www.btk.ppke.hu/oktatas

PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM

Bölcsészettudományi Kar, 2087 Piliscsaba, Egyetem u. 1.